

ОТНОСНО ВЪПРОСА ЗА МЯСТОТО НА АОРИСТ
И ИМПЕРФЕКТ И ТЯХНОТО ПРОТИВОПОСТАВЯНЕ
В ТЕМПОРАЛНАТА СИСТЕМА
НА ИСПАНСКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Полина Табакова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

ON THE QUESTION OF THE PLACE OF THE AORIST
AND THE IMPERFECT AND THEIR OPPOSITION IN THE
TEMPORAL SYSTEM OF SPANISH AND BULGARIAN

Polina Tabakova
Plovdiv University “Paisii Hilendarski”

The object of the present theoretical essay is the opposition of the verb forms of aorist/imperfect in Spanish and Bulgarian. The main goal is through the method of comparative analysis to present the basic interpretations of the systemic meaning of the two verb forms and their relationship in the temporal system of the two languages and to expand the horizons of reflection on the issue. The article examines the different points of view, and the author draws attention to her opinion. The observation demonstrates that the similarities in the interpretations of the meanings of aorist and imperfect and their opposition prevail, and it is crucial to determine the location of the imperfect in the temporal system, as this issue is the subject of much discussion.

Keywords: Spanish, Bulgarian, aorist, imperfect, opposition, tense, aspect, relativity

Въпросът за противопоставянето между аорист (А) и имперфект (И) вълнува изследователите на всеки език, в чиято система се установява опозицията *относителност/неотносителност*, или съществува т.нар. морфологична категория (по-нататък МК) *таксис*¹. Макар

¹ „Семантичното съдържание на морфологичната категория *таксис* се основава на отношенията на действие към действие, т.е. на отношенията на действията или резултатите от действия, ориентирани към миналия ориентационен момент (минало време или друг сигнализатор), към действията, неориентирани към миналия ориентационен момент (Куцаров/Kutsarov 2007: 255). За съществуването на споменатата категория в испанския език все още няма единно мнение, но традиционната грама-

испанският и българският език да не са част от едно и също езиково семейство, между тях се наблюдават немалко сходства на функционално-структурно равнище, а дори когато е налице видимо различие, съпоставката винаги води до интересни заключения или пък открива нови полета за търсене. Разбирането на противопоставянето между глаголните форми аорист (А) и имперфект (И) зависи от мястото, което им се отнежда в темпоралната система, и се оказва трудна задача.

Нямаме претенцията да направим пълен обзор на всички гледни точки по проблема в испанския и българския език, но ще представим някои от основните постановки с цел да се открият сходствата и разликите в разбирането за мястото на двете глаголни форми и тяхното противопоставяне.

На първо място е необходимо да се направят някои важни уточнения. Приемат се следните термини със съответните им значения: *морфологична категория* (система от противопоставени помежду си редове форми с еднородно съдържание в пределите на една и съща част на речта), *опозиция* (семантично противопоставяне, което е изразено в структурата на езика), *относителност/неотносителност* (грамемата на МК таксис)² *актуалност/неактуалност* (*actualidad/in-actualidad* в библиографските източници на испански език тълкуваме като *неотносителност/относителност*³). Придържаме се към дефиницията за категорията *време*⁴ на Г. Рохо и А. Вейга, която, може да се каже, съвпада и с разбирането на И. Куцаров, че семантичното съ-

тика дели глаголните форми на абсолютни (*formas absolutas*) и относителни (*formas relativas*).

² Дефинициите на термините *морфологична категория* и *функционално-семантична опозиция* са по А. В. Бондарко (1976) и И. Куцаров (1993), а *относителност/неотносителност* – по Куцаров (2007). Грамемата *относителност* изразява „действия (или резултати от действия), ориентирани към единственото минало време в българския език (аорист) или пък към друг негов сигнализатор (фактически сигнализатор на миналия ориентационен момент)“ (Куцаров/Kutsarov 2007: 255), а грамемата *неотносителност* изразява действия (или резултати от действия), при които липсват данни за отнасяне към някакъв минал ориентационен момент, а в главното си значение (абсолютност) – действия (или резултати от действия), ориентирани към изказването (момента на говоренето)“ (Куцаров/Kutsarov, пак там).

³ Значението на понятията *актуалност/неактуалност* възприемаме като „отнесено/неотнесено към конкретен темпорален момент (интервал)“ (Чакърлова/Chakarova 2015b; Бондарко/Bondarko 1971: 51).

⁴ Авторите предпочитат термина *темпоралност (temporalidad verbal)*, но поради необходимостта от унифицирана терминология използват понятието *време (tiempo verbal)*.

държание на категорията се основава на „отношението на действието към изказването. Това отношение може да бъде три вида – предходност, едновременност и следходност“ (Куцаров/Kutsarov 2007: 244). Испанистите обаче уточняват – „категорията *време* може да се базира или на локализацията (отношението – б. м., П. Т.) на ситуацията спрямо *центъра* на темпоралната ос (*el origen*), или спрямо друга секундарна *референция*, която от своя страна може да бъде директно или индиректно свързана с *центъра* (*el origen*)“ (преводът е мой – П. Т.) (Rojo & Veiga/Рохо, Вейга 1999: 2879)⁵.

Поради наличието на различни схващания относно позициите на А и И в темпоралната система на двата езика са възникнали няколко разбираня по повод противопоставянето на тези грамемии, като и в испанистиката, и в българистиката могат да се установят две основни интерпретации – темпорална и аспектиална, макар че не липсват и теории, обединяващи и двете (вж. GRAE/ГРАЕ 2009). И. Наварете посочва освен темпоралната и аспектиалната перспектива още две, допълващи основните – дискурсивна и когнитивна (Mañas Navarrete/Маняс Наварете 2016).

Ключово е определянето на мястото на имперфекта, тъй като именно този въпрос най-често поражда спорове сред езиковедите. Определянето на И като относителен корелат на презенс (идеята за *sopretérito*, или сегашно в миналото) в испанския език е в основата на развитието на най-старото становище – това за наличието на темпорална разлика между И и А, зародило се още през 1847 г. в трудовете на А. Бельо⁶. Теорията за едновременност на И с минал момент на референтност (минал ориентационен момент (интервал – б. м, П. Т.) е била доминираща през целия 19 в., впоследствие през 20 в. аспектиалната перспектива взема надмощие, но напоследък теорията за *sopretérito* отново излиза на дневен ред и намира поддръжници сред известни езиковеди като Г. Рохо (1974; 1990), Г. Рохо и А. Вейга

⁵ Срв.: “...el tiempo verbal es una categoría gramatical deíctica mediante la cual se expresa la orientación de una situación bien con respecto al punto central (el origen) bien con respecto a otra referencia secundaria que, a su vez, está directa o indirectamente orientada con respecto al origen“ (Rojo & Veiga/Рохо, Вейга 1999: 2879). Трябва да подчертаем също, че споменатият *център* може да съвпада с момента на изказването, но това не е задължително.

⁶ А. Бельо излага възгледите си за темпоралната система на испанския език в *Análisis ideológica de los tiempos de la conjugación castellana* (1841) и *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos* (1847) (García Fernández/Гарсия Фернандес 2004).

(1999), X. Брукарт (2001), А. Вейга (2004), М. Гутиерес Араус (2011 [2004]) и др. Описанието на испанския И от Е. Косериу се свежда до разбирането за обединяващото значение, съдържащо в себе си семантични отсенки, т.е. *обединяващо значение + съответната контекстуална детерминираност*: „Така например испанският имперфект (и изобщо романският) се характеризира с множество на пръв поглед хетерогенни употреби (видове варианти)..., но всички тези употреби могат да се разглеждат като определен израз на една-единствена стойност на „неактуалното сегашно“, противопоставено на „актуалното сегашно“ (Coseriu/Косериу 1990: 190).

Що се отнася до алтернативното схващане, поддръжниците на аспектуалната теория (срв. Alarcos/Аларкос 1994; Lenz/Ленс 1925 [1920]; García Fernández/Гарсия Фернандес 2004 и др.) са силно повлияни от модела на темпоралната система на Х. Райхенбах (1947)⁷, приложен в испанския език, където И и А са определени с една и съща формула (R, E_S)⁸. Яростен критик на споменатата теория е А. Вейга, който отказва да приеме налагането на модели, неприложими за испанския език, в конкретния случай поради факта, че в английския език не съществува подобно противопоставяне на две глаголни форми от типа на А и И. Испанският лингвист коментира, че в темпоралния модел на Х. Райхенбах въобще не се отрежда място на аорист, също така визира невъзможността тази система да диференцира темпоралната връзка на директна *предходност* спрямо референтния център на системата от тази на *едновременност* с референция, намираща се в отношение на *предходност* спрямо същия този референтен център (преводът е мой – П. Т.) (Veiga/Вейга 2004: 605 – 606). Според автора фактът, че на аорист и имперфект се приписва едно и също темпорално съдържание, налага някои испанисти да прибегват до аспекта⁹ за

⁷ Важно е да се отбележи, че още преди системата на Х. Райхенбах да се наложи в испанската граматика, е имало изследователи, които са откривали аспектуална, а не темпорална разлика между аорист и имперфект (вж. например Gili y Gaya – *Curso superior de sintaxis española* (1980 [1943])).

⁸ Във формулите на Х. Райхенбах (1947) R представлява моментът на референтност (*point of reference*), S – моментът на говорене (*point of speech*), а E – моментът на събитието (*point of the event*) (цит. по Brucart/Брукарт, 2001: 198) (преводът е мой, П. Т.). В посочената формула за минало време запетаята означава *едновременност*, а долното тире – секвентност на темпоралната ос.

⁹ В испанския език въпросът за аспекта е поле на множество дискусии. В. Новиков например смята, че испанският език не разполага с морфологични средства за изразяване на аспект (Nowikow/Новиков 2012: 189), както и че терминът „аспект“

описание на отношенията между двете грамеми поради липсата на друга възможност (Veiga/Вейга, пак там).

Солидаризираме се с Е. Вучева, която обобщава, че относителността (в текста *la inactualidad*) е основната характеристика, присъща на имперфекта, а конкретните му значения в речта получават контекстови детерминации, които оправдават различните варианти на реализация на имперфекта като семелфактивен, дуративен, итеративен и т.н. (Vucheva/Вучева 2020: 298). С други думи, в съзвучие с разбирането на Г. Рохо (Rojo/Rохо 1974) и А. Вейга (Veiga/Вейга 2004), смятаме, че няма как да бъдат отречени аспектуалните значения, които се предават (макар и невинаги) посредством употребената имперфектна форма, но те са секундарни, дължат се на темпоралната ѝ детерминаност – едновременност с минал ориентационен момент¹⁰.

(aspecto) трябва да остане резервиран за морфологичния аспект, присъщ на славянските езици (Nowikow/Новиков 2012: 191). По отношение на испанския език авторът употребява термина „аспектуалност“ (aspectualidad) (Nowikow/Новиков 2012). На този етап приемаме мнението на А. Миткова, че „застъпването на схващането, че *аспектът* не е функционална категория в морфологичната парадигма на глагола, не означава да се отрича принципно съществуването му като функционална категория в системата на испанския глагол. Функционалността му трябва да се търси в други сектори на парадигмата, т.е. испанската глаголна система да се разглежда в по-широк смисъл, включвайки и сектора, който може да бъде наречен *аналитична парадигма*“ (Миткова/Mitkova 2008: 269).

¹⁰ Е. Вучева отделя заслужено внимание на употребата на имперфекта като контекстуален синоним на други глаголни форми в резултат на неутрализирането на темпоралната опозиция – имперфект *вм.* плусквамперфект, имперфект *вм.* кондиционал. За употребата на имперфект *вм.* презенс авторката приема, че посоката на неутрализацията в опозицията *относителност/неотносителност* (в текста по *inactualidad/inactualidad*) се обръща (Vucheva/Вучева 2020: 299). Споменатото явление Г. Рохо описва чрез въведения от него термин *дислокация* (dislocación) (вж. Rojo/Rохо 1974). Може да се приеме, че става въпрос за *транспозитивна употреба* на маркиран *вм.* немаркиран член, в резултат на което се поражда определен стилистичен ефект: „действието се представя като относително, т.е. *редуцирана валидност*“ (преводът и курсивът са мои, П. Т.) (Vucheva/Вучева 2020: 301). В контекста на казаното, ние смятаме, че има разлика между *неутрализация* и *транспозиция*. С термина *транспозиция* назоваваме „употребата на един маркиран член във функциите на друг маркиран член или на главното значение на немаркирания член в една и съща морфологична категория“ (Куцаров/Kutsarov 2007: 37). Поддържаеме мнението, допълващо цитираната дефиниция, че транспозиция може да възникне и при употребата на главното значение на немаркирания член във функциите на друг маркиран член (Чакърлова/Chakarova 2015b).

За същността на имперфекта в съвременния български език също битуват различни тълкувания, което води до „липсата на единство при интерпретацията на специфичните отношения между тях (аорист и имперфект – б.м., П. Т.)“ (Чакърова/Chakarova 2015a). Както в испанската граматична литература, българският имперфект често е определян като време със същата темпорална ориентация като аорист (т.е. проста ориентация), но с различна аспектуална характеристика: „Имперфектът е форма, която представя миналото (или мисленото като минало) действие в процеса на протичането му или на повтарянето му, без да посочва времето на прекратяване на това действие или отношението му към положението на нещата в момента на говоренето“ (Маслов/Maslov 1982: 257). „Традиционно“ според В. Станков е и определението му като „време със сложна (двойна) темпорална ориентация, което представя действието като вършено в някакъв минал момент, но непрекратено в него“ (Станков/Stankov 1969: 96). Авторът не е привърженик на теорията за общото и главното значение на немаркирания член в дадена опозиция, поради което не приема И за немаркирана грамема в МК *време* (вж. Станков/Stankov 1966). К. Чакърова посочва като специфична модификация на разбирането за видовата природа на А и И концепцията за количествен характер на противопоставянето, подкрепяна от М. Янакиев, Й. Линдстед, В. Маровска и др. (Чакърова/Chakarova 2015a: 50). Като утвърдена в съвременния български език обаче може да се определи концепцията на И. Куцаров за *относително сегашно време*, която се приема и тук (Куцаров/Kutsarov 2007: 256). Имперфектът е маркирана грамема в МК *таксис* и немаркирана грамема в МК *време* (тъй като няма формален експликатор за предходност или следходност, „[...] свикнали сме да наричаме тази двойна немаркираност едновременност“ (Куцаров/Kutsarov 1993: 69). Според В. Станков имперфектът изразява „действия, съвременни на минал ориентационен момент“ (Станков/Stankov 1969: 97). Както и неотносителният му корелат, И може да се проявява в различни дистрибутивни варианти благодарение на немаркираността му в МК *време* и на възможността му да се съчетава както с имперфективни, така и с перфективни основи (последното се отнася и за аориста). Заслужава внимание споменатият от К. Чакърова детайл относно трактовката на имперфекта. Авторката коментира, че И не може да се дефинира в рамките на опозицията на МК *време* (вж. дефиниция по И. Куцаров (2007) по-горе), защото не е ориентиран към изказването: „В случая става дума не просто за едновременност, а за относителна (таксисна) едновременност, различна от абсолютната

едновременност на презенса“ (Чакърова/Chakarova 2015a: 169). По повод на казаното мислим, че тук фокусът се пренася към невъзможността посочената дефиниция да обхване глаголните форми от зависимия таксис.

Що се отнася до същността на испанския аорист, може да се каже, че по този въпрос има единодушие сред повечето испанисти – неговата функционално-семантична зона дефинира значението му като *неотносителна предходност* по отношение на момента на говоренето (изказването). Срв.: “El lugar que ocupa en el sistema temporal y el carácter de las dos oposiciones en que participa permiten definir su significado unitario como ANTERIORIDAD ACTUAL”¹¹ (Vucheva/Вучева 2020: 291). Според други автори А е единствената абсолютна глаголна форма, която е част от *неактуалния дискурс* (в смисъл на *наративната сфера* (*el discurso inactual/el mundo narrado*), преводът е мой – П. Т.) (Gutiérrez Araus/Гутиерес Араус 2011 [2004]).

Интересна гледна точка представя Е. Вучева, посочвайки плюсквамперфект (по-нататък Пл.) със системното му значение *предходност* като относителен корелат на А поради синонимията му с формата *cantara₁* (индикатив) (Vucheva/Вучева 2020: 307). Смята се, че старата относителна форма *cantara₁* от индикативната парадигма е преминала през няколко етапа, преди окончателно да заеме мястото си в конюнктива през XVII в. Дали фактор, допринесъл за преместването ѝ, е била възможността романският Пл. да изразява същото системно значение – *относителна предходност*, е само хипотеза. Трябва да се отбележи обаче, че двата процеса – консолидирането на Пл. и преминаването на *cantara₁* в конюнктива, са протичали паралелно, поради което не може да се докаже причинно-следствена връзка (González Manzano/Гонсалес Мансано 2006). В българския език може да се смята за общоприето, че основното значение, изразявано от Пл., е едновременност на резултат от действие с минал ориентационен момент¹². Въпросната интерпретация ни напомня за отреденото му от А. Бельо

¹¹ „Мястото, което заема в темпоралната система, и характерът на двете опозиции, в които участва, позволяват обединяващото значение (на аориста – б. м., П. Т.) да се дефинира като *актуална* (*неотносителна* – б. м., П. Т.) *предходност*“ (преводът е мой – П. Т.) (Вучева/Vucheva 2020: 291).

¹² В зависимост от вида на глагола може да се актуализира резултатът и действието да остане на заден план (*статално* значение на Пл.) или „да се подчертае процесът, а резултатът да остане на заден план“ (*акционално* значение на Пл.) (Станков/Stankov 1969: 117 – 118).

място в темпоралната система на испанския глагол – *antecopretérito* (предходност по отношение на имперфект) (Bello/Бельо 1903 [1847]: 167). Макар че, по наше виждане, в испанистиката все още не е обръщано специално внимание на локализацията на резултата от миналото действие и неговата актуалност, бележитият учен споменава за елемента на *едновременност* (исп. *coexistencia*) в съдържанието на Пл. Дали не може да помислим по въпроса за немаркираността на Пл. в категорията *време* (като разбира се, не забравяме за преимуществото на функцията пред това на формата)? Срв.: *Lamentablemente, el texto no había llegado a tiempo o, sospechaba yo, a don Basilio no le daba la real gana de publicarlo*. Превод: *За жалост текстът не бе пристигнал или пък, както подозирах, дон Басилио нямаше особено желание да го публикува* (CZ/КС). От една страна, ако предположим, че Пл. е немаркиран член в МК *време* и изразява *относителна едновременност*, може да се твърди, че съгласно принципа на неутрализацията той е в състояние да изразява и значенията *предходност* и *следходност*. От друга страна, възможността за изразяване на *предходност* от Пл. може би се основава на резултативната специфика на перфекта¹³, която предполага наличието на предходно действие. На този етап ще останем резервирани към идеята за Пл. като относителен корелат на А, тъй като „попълването“ на празната позиция не би било необходимо, като се има предвид споменатата възможност (независимо от причината за нейното пораждаване) Пл. да изразява *предходност* на действието¹⁴. Склонни сме да приемем виждането за Пл. като относителен корелат на А, ако анализът на емпиричния материал, който предстои да направим, ни убеди в нефункционалността на глаголната форма *hube cantado*. Няма как да не обърнем внимание на все по-честите употреби в медийната сфера на *cantara*₁ със старото ѝ значение на *относителна предходност*¹⁵, изразявано днес чрез Пл. (GRAE/ГРАЕ 2009: 1806). Въпросната тенденция, описвана като синкретизъм на

¹³ За значението *резултативност*, изразявано от сложните глаголни форми в испанския език, вж. Вучева/Vucheva 2020b.

¹⁴ Важно е да споменем, че глаголната форма *hube cantado* (*antepretérito* по терминологията на А. Бельо (Bello/Бельо 1903 [1847])) се смята за нефункционална в испанския език днес. Ние допускаме, че е твърде вероятно да се открият достатъчно примери в съвременната художествена литература, за да не се съгласим с това мнение. Този въпрос смятаме да разгледаме в друго изследване.

¹⁵ Срв.: “El anuncio se produce en la segunda semana en el poder del nuevo presidente, menos de 20 días después de que el Gobierno de Donald Trump *volviera* a incluir a Cuba en la lista de los países patrocinadores del terrorismo“ (EP 2021: 2).

формата *cantara*, все още няма системен характер, но е напълно вероятно тя да придобие по-мощни измерения и *cantara*₁ отново да се завърне в индикативната парадигма – още един повод да се помисли по-задълбочено за мястото на Пл. в морфологичната парадигма на испанския глагол. Друг е въпросът дали ще настъпи някаква промяна с формата *cantara*₂ (преминалата в конюнктивна форма със системно значение *относителност*), или двете ще продължат да съжителстват в нормата и системата на испанския език. Дали е възможно да става дума за транспозиция на формата *cantara*₂, този въпрос смятаме да разгледаме в друго изследване.

Във връзка с аористната глаголна форма в българския език също има различни интерпретации. Съгласно разбирането за аспектуално различие е определението на П. Пашов: „минало свършено време означава прекратено в минал ориентационен момент действие“ (Пашов/Pashov 2015: 148). Съществува и необичайна хипотеза за немаркираността на А както в МК *таксис*, така и в МК *време* (вж. Маровска/Marovska 1991, 2013). Мнението, с което се солидаризираме, е това на И. Куцаров, че А изразява предходност по отношение на изказването и че това е „единственото минало време в българския език, нена товарено с други граматични значения освен за лице и число“ (Куцаров/Kutsarov 2007: 245). Важен пункт в концепцията ни представлява уточнението на В. Станков, че „аористното действие се представя като локализирано във времето, като заемащо определено положение във времето, т.е. че то се свързва с конкретния момент на извършването му“ (Станков/Stankov 1969: 60).

Според испаниста Е. Вучева отношението между А и И в испанския език може да се определи като сложна опозиция с един общ немаркиран член – презенс (Vucheva/Вучева 2020: 296). Тъй като смятаме, че на морфологично ниво има *привативни* (отношение между маркиран ~ немаркиран член) и *еквиолентни* (характеризират отношенията между маркираните членове на многочленните морфологични категории) *опозиции*, установяването на т.нар. сложна опозиция между трите грамеми не отговаря на нашето разбиране за *опозиция* (вж. по-горе) и не можем да определим системно-структурната връзка между И и А по този начин. В този случай мнението на И. Куцаров, че между А и И „противопоставяне в точния смисъл на думата (курсивът е мой – П. Т.) няма и не може да има“ (Куцаров/Kutsarov 1993: 69) би било актуално и за испанския език.

В опит за описание на противопоставянето между И и А в българския език Р. Ницолова взема под внимание признаци, които някои

автори определят като аспектуални (в широк смисъл), но тя смята, че биха могли да се представят и като специфични темпорални признаци: „Това са признаците *континуативност/неконтинуативност* и *резултативност/дуративност (акционност)*“ (Ницолова/Nitsolova 2008: 267). Според авторката признакът ‘континуативност’ е присъщ за сегашно време и имперфект, но е диференциален само при имперфекта по отношение на аориста, който има същата локализация на действието както имперфектът – едновременност с минал интервал на референтност, но представя действието като неконтинуативно (пак там). Различието между А и И е представено като „темпорално, като се отчита различният вид инклузия на двата интервала – на действието и на референтността“ (пак там), т.е. А и И имат една и съща локализация на действието (в съгласие с темпоралната система на Х. Райхенбах) – едновременност с минал интервал на референтност, но при И интервалът на референтност се включва в интервала на действието ($R < T_0, E \supset R$), а при А интервалът на действието се включва в интервала на референтност или съвпада напълно с него, едновременен е с него ($R < T_0, E \subset R$) (Ницолова/Nitsolova 2008: 265). Ако се приеме, че А има същата локализация по отношение на И – едновременност с минал интервал на референтност (Ницолова/Nitsolova 2008: 267), както и че И има същото значение като презенс, само че в плана на миналото (Ницолова/ Nitsolova 2008: 282), то би следвало да се заключи, че аорист и презенс имат едно и също значение, освен ако еднаквата локализация не предполага непременно едно и също темпорално значение. В контекста на тези разсъждения ни се струва, че прилагането на темпоралния модел на Х. Райхенбах, макар и видоизменен, в българския език също не би довело до възможността да бъдат описани правилно специфичните особености на българските глаголни форми. Според К. Чакърва между А и И се наблюдава „противопоставяне от неопозитивен тип“, „функционално-семантично различие, реализиращо се в сферата на наративността“ (Чакърва/Chakarova 2003: 268), но авторката подчертава, че „нاراتивните възможности на двете грами не са структурно мотивирани, а зависят от аспектуалната основа на изходните глаголи, както и от условията на контекста“ (Чакърва/Chakarova, пак там). Това е важно уточнение, защото за разлика от испанския език българският език е граматикализирал определено аспектуално съдържание и е обособил лексикално-граматичната категория (ЛГК) *вид* на глагола, което прави границата между темпоралното и аспектуалното по-ясно определима и според нас няма основание за

смесването на темпорални и видови признаци, макар А и И да се съчетават с двата глаголни вида – свършен и несвършен.

Основните изводи от направената съпоставка можем да систематизираме по следния начин:

- В испанския и българския език наблюдаваме сходство в опитите за системно описание на двете глаголни форми, имащи ключова роля в сферата на наративността – аорист и имперфект. Съществуват две основни тенденции в науката, които определят различието между тях като темпорално или като аспектиално.
- Смятаме, че противопоставянето между А и И в испанския език е темпорално, тъй като системните значения на двете грамемии определят възможностите им за реализация, темпоралната им обусловеност предполага и пораждането на секундарни аспектиални съдържания. На този етап приемаме, че в испанския език, що се отнася до сектора в структурата на системата, изразен флективно или чрез прекъснати морфемии, „аспектиалните значения са производни стойности на темпоралните“ (Миткова/Mitkova 2008: 53), поради което не можем да оценим като достатъчно убедителни опитите за единствено аспектиално описание на противопоставянето.
- По отношение на изследваното противопоставяне в българския език (макар съчетаването на видовете и темпоралните грамемии да създава известни трудности при диференцирането на значенията) също смятаме, че между А и И е налице темпорално различие, като основните им характеристики съответно на абсолютна и относителна глаголна форма в съчетание с наративните им функции, зависещи от глаголният вид и контекста, определят възможностите им за реализация в речта.

Макар въпросът за мястото на аориста и имперфекта и тяхното противопоставяне в двата езика да не може да бъде представен обстойно в рамките на подобно изложение поради ограничеността на обема, смятаме, че съпоставителният анализ може да допринесе за разширяване на хоризонта за размишления по въпроса.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Alarcos/Аларкос 1994:** Alarcos, E. *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe, 1994.
- Bello/Бельо 1903 [1847]:** Bello, A. *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos*. Paris: A. Roger y F. Chervoviz, editores, 1903.
- Бондарко/Bondarko 1971:** Бондарко, А. В. *Вид и время русского глагола*. Москва: Просвещение, 1971. [Bondarko, A. V. *Vid i vremya russkogo glagola*. Moskva: Prosvescheniye, 1971.]
- Бондарко/Bondarko 1976:** Бондарко, А. В. *Теория морфологических категорий*. Ленинград: Наука, 1976. [Bondarko, A. V. *Teoriya morfologicheskikh kategoriy*. Leningrad: Nauka, 1976.]
- Brucart/Брукарт 2001:** Brucart, J. M. El valor del imperfecto de indicativo en español. // *Estudios Hispánicos. Revista de la Asociación Coreana de Hispanistas*, 27, 2001, 193 – 233.
- Bull/Бул 1960:** Bull, W. E. *Time, Tense, and the Verb. A study in theoretical and applied linguistics, with particular attention to Spanish*. Berkley: University of California Press, 1960.
- Veiga/Вейга 2004:** Veiga, A. Cantaba y canté: sobre una hipótesis temporal y alguna de sus repercusiones. // *ELUA. Estudios de Lingüística. Anexo 2*, 2004, 599 – 614.
- Vucheva/Вучева 2020a:** Vucheva, E. *Morfología del español actual. Del sistema al discurso*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2020. [Vucheva, E. *Morfología del español actual. Del sistema al discurso*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski“, 2020.]
- Вучева/Vucheva 2020b:** Вучева, Е. Сложните форми на глаголните времена – пресечна точка на темпоралност, аспектиалност и модалност (по наблюдения върху българския и романските езици). // *Съпоставително езиковедие (Списание на Софийския университет „Св. Климент Охридски“)*, XLV, №2, 2020, 30 – 41. [Vucheva, E. Slozhnite formi na glagolnite vremena – presechna tochka na temporalnost, aspektualnost i modalnost (po nablyudeniya varhu balgarskiya i romanskite ezitsi). // *Sapostavitelno ezikoznanie (Spisanie na Sofiyskiya universitet “Sv. Kliment Ohridski“)*, XLV, №2, 2020, 30 – 41.]
- García Fernández/Гарсия Фернандес 2004:** García Fernández, L. *El pretérito imperfecto: repaso histórico y bibliográfico*. // *Research gate*. <https://www.researchgate.net/publication/320403758_El_preterito_imperfecto_repaso_historico_y_bibliografico>, 11 April 2021.
- González Manzano/Гонсалес Мансано 2006:** González Manzano, M. La evolución de los tiempos verbales en español del Siglo de Oro a través de las primeras gramáticas. // *Res Diachronicae*, vol. 5, 2006, 15 – 26.

- GRAE/ГРАЕ 2009:** *Nueva gramática española, Morfología. Sintaxis I.* Real Academia Española, Asociación de Academias de Lengua Española. Madrid: Editorial Espasa Libros, 2009.
- Gutiérrez Araus/Гутierrez Араус 2011 [2004]:** Gutiérrez Araus, M. L. *Problemas fundamentales de la gramática del español como 2/L.* Madrid: Arco/Libros, S.I., 2011.
- Косериу/Coseriu 1990:** Косериу, Е. *Лекции по общо езиковедие.* София: Наука и изкуство, 1990. [Koseriu, E. *Leksii po obshto ezikoznanie.* Sofia: Nauka i izkustvo, 1990.]
- Куцаров/Kutsarov 1993:** Куцаров, И. Още едно мнение за характера на противопоставянето аорист/имперфект. // И. Куцаров. *Проблеми на българската морфология.* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 1993. [Kutsarov, I. Oshte edno mnenie za haraktera na protivopostavyaneto aorist/imperfect. // I. Kutsarov. *Problemi na balgarskata morfologiya.* Plovdiv: UI “Paisii Hilendarski“, 1993.]
- Куцаров/Kutsarov 2007:** Куцаров, И. *Теоретична граматика на българския език.* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007. [Kutsarov, I. *Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik.* Plovdiv: UI “Paisii Hilendarski“, 2007.]
- Lenz/Ленс 1925 [1920]:** Lenz, R. *La oración y sus partes.* Madrid: Publicaciones de la Revista de Filología Española, 1925.
- Mañas Navarrete/Маняс Наварете 2016:** Mañas Navarrete, I. La adquisición de la oposición imperfecto/indefinido por parte de estudiantes rusófonos de nivel avanzado de español LE. // *Tesis doctorals en Xarxa.* <<http://hdl.handle.net/10803/402103>>, 11 April 2021.
- Маровска/Marovska 1991:** Маровска, В. Пореден опит за интерпретация на глаголната опозиция аорист/имперфект. // *Съпоставително езиковедие*, 1991, № 6, 56 – 66. [Marovska, V. Poreden opit za interpretatsiya na glagolnata opozitsiya aorist/imperfekt. // *Sapostavitelno ezikoznanie*, 1991, № 6, 56 – 66.]
- Маровска/Marovska 2013:** Маровска, В. *Референция и реферирание в света на езика.* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2013. [Marovska, V. *Referentsia i referirane v sveta na ezika.* Plovdiv: UI “Paisii Hilendarski“, 2013.]
- Маслов/Maslov 1982:** Маслов, Ю. С. *Грамматика на българския език.* София: Наука и изкуство, 1982. [Maslov, Yu. S. *Gramatika na balgarskiya ezik.* Sofia: Nauka i izkustvo, 1982.]
- Миткова/Mitkova 2008:** Миткова, А. *Функционално-семантичната категория аспектиалност в съвременния испански език.* София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008. [Mitkova, A. *Funktsionalno-semantichnata kategoriya aspektualnost v savremenniya ispanski ezik.* Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski“, 2008.]

- Ницолова/Nitsolova 2008:** Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008. [Nitsolova, R. *Balgarska gramatika. Morfologiya*. Sofia: UI “Sv. Kliment Ohridski“, 2008.]
- Nowikow/Новиков 2012:** Nowikow, W. Sobre el valor gramatical de los tiempos "canté" y cantaba y su empleo en contextos de [± delimitación temporal]. // *Neophilologica. Vol. 24*. Katowice, 2012, 185 – 192.
- Пашов/Pashov 2015:** Пашов, П. *Българска граматика*. Пловдив: Хермес, 2015. [Pashov, P. *Balgarska gramatika*. Plovdiv: Hermes, 2015.]
- Reichenbach/Райхенбах 1947:** Reichenbach, H. *Elements of Symbolic Logic*. New York: The Free Press, 1947.
- Rojo/Рохо 1974:** Rojo, G. La temporalidad verbal. // *Verba. Anuario galego de filoloxia (I)*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 1974, 68 – 149.
- Rojo & Veiga/Рохо, Вейга 1999:** Рохо, Г., А. Вейга. El tiempo verbal. Los tiempos simples. // *Gramática descriptiva de la lengua española. Vol. 2*. Bosque, I. & Demonte, V. (eds). Madrid: Espasa Calpe, S. A., 1999, 2867 – 2934.
- Gili y Gaya/Хили Гая 1980 [1943]:** Gili y Gaya, S. *Curso superior de sintaxis española*. La Habana: Editorial Pueblo y Educación, 1980.
- Станков/Stankov 1969:** Станков, В. *Българските глаголни времена*. София: Наука и изкуство, 1969. [Stankov, V. *Balgarskite glagolni vremena*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1969.]
- Станков/Stankov 1966:** Станков, В. *Имперфектът в съвременния български книжовен език*. София: Издателство на БАН, 1966. [Stankov, V. *Imperfektat v savremenniya balgarski knizhoven ezik*. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1966.]
- Чакърова/Chakarova 2003:** Чакърова, К. *Аспектуалност и количество*. Велико Търново: Фабер, 2003. [Chakarova, K. *Aspektualnost i kolichestvo*. Veliko Tarnovo: Faber, 2003.]
- Чакърова/Chakarova 2015a:** Чакърова, К. Към въпроса за противопоставянето аорист – имперфект в съвременния български език. // *Да (пре)откриваш думите. Юбилеен сборник, посветен на проф. д.ф.н. Вера Маровска*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2015, 49 – 62. [Chakarova, K. Kam voprosa za protivopostavyaneto aorist – imperfect v savremenniya balgarski ezik. // *Da (pre)otkrivash dumite. Yubileen sbornik, posveten na prof. d.f.n. Vera Marovska*. Plovdiv: UI “Paisii Hilendarski“, 2015, 49 – 62.]
- Чакърова/Chakarova 2015b:** Чакърова, К. *Лекционен курс (ръкопис)*. Пловдив, 2015. [Chakarova, K. *Lektionsen kurs (rakovis)*. Plovdiv, 2015.]

ИЗТОЧНИЦИ

CZ/КС: Carlos Ruiz Zafón. *El juego del ángel*. Barcelona: Editorial Planeta, 2018. [Карлос Руис Сафон. *Играта на ангела*. Преводач: Светла Христова. София: Изток-Запад, 2009.]

EP 2021: *El País*. 30.01.2021.